

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО, ГОСПОДАРСЬКОГО ТА
АГРАРНОГО ПРАВА
КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА
ІМ. АКАДЕМІКА В.З. ЯНЧУКА**

ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА У ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАСИ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ОНЛАЙН/ОФЛАЙН КОНФЕРЕНЦІЇ
(м. Київ, 16 вересня 2022 р.)**

Київ – 2022

УДК 340:338.439.5:504.5 «364» (100+477)

П 31

За зміст та якість матеріалів відповідальними є автори публікацій

Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2022. 297 с.

ISBN 978-617-8184-48-3 (PDF, електрон.видання)

Укладачі: О.В. Гафурова, С.М. Голуб, І. В. Лучко

У збірнику розміщено тексти наукових доповідей, присвячених дослідженню теоретико-правових засад та практичних проблем продовольчої і екологічної безпеки в Україні та світі.

Розраховано на науковців, фахівців у галузі права, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться питаннями аграрного, екологічного, земельного і природоресурсного права.

© Колектив авторів, 2022

Яремак З. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри трудового,
екологічного та аграрного права Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника*

**ЗАХИСТ ДОВКІЛЛЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ**

Сучасна історія містить чимало прикладів збройної агресії, наслідки яких є катастрофічними для навколишнього середовища існування людства. Сучасні військові технології (використання хімічної, бактереологічної та іншої зброї масового ураження) роблять цю загрозу ще серйознішою, ніж будь-коли раніше, призводячи до довготривалого відновлення, а в деяких випадках і до незворотних наслідків для довкілля. Масштабність завдання екологічної шкоди (як правило мова йде про транскордонне забруднення) та приховані екологічні загрози (забруднення водойм, деградація лісів, зникнення в майбутньому окремих видів флори та фауни) актуалізують необхідність дослідження національних і міжнародно-правових проблем правового регулювання охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки під час збройного конфлікту. Особливо це актуально в часи повномасштабної війни росії проти України. Зважаючи, що цей військовий конфлікт є не внутрішнім, а міждержавним, варто зосередити свою увагу на аналізі норм міжнародного права, що стосуються захисту довкілля під час збройного конфлікту.

Перш за все, зазначу, що дане питання лежить в площині щонайменше двох галузей міжнародного права – міжнародного екологічного права та міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів). Міжнародне екологічне право відносно молода галузь права, яка почала формуватися нещодавно. Однак зважаючи на важливість, актуальність та пріоритетність питань збереження довкілля як можливості подальшого існування людства, екологічне право досить швидко набуло своєї значимості, а його принцип стало розвинутою основоположним для гармонійного збалансованого розвитку всіх сфер суспільного життя. У Всесвітній хартії природи, схваленій Генеральною Асамблеєю ООН 28 жовтня 1982 р., проголошено загальні принципи збереження природи, відповідно до яких повинна бути направлена та оцінена будь-яка діяльність людини,

що стосується природи, серед яких і принцип захисту природи від деградації, спричиненої війною чи іншими ворожими діями (п. 5). Стокгольмська декларація 1972 року закріпила положення про те, що людина й навколишнє середовище мають бути позбавлені від використання ядерної та інших видів зброї масового знищення (принцип 26). Декларація Ріо-де-Жанейро 1992 року у принципі 24 проголосила, що війна неминуче здійснює руйнівний вплив на процес сталого розвитку, а тому держави мають поважати міжнародне право, забезпечуючи захист навколишнього середовища при виникненні збройних конфліктів. На продовження принцип 25 проголошує, що мир, розвиток та охорона навколишнього середовища взаємозалежні та нероздільні. У Порядку денному на XXI століття наголошено на тому, що потрібно розглянути питання про відповідність нормам міжнародного права заходів щодо недопущення масштабного руйнування навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Як бачимо, норми міжнародного екологічного права не адаптовані до військового часу, і це є зрозуміло, адже військові цілі та цілі щодо збереження довкілля є взаємовиключними.

Відтак застосуванню підлягає міжнародне гуманітарне право (МГП) – право, яке застосовується під час збройних конфліктів. Навіть більше, «у період збройного конфлікту у разі суперечностей між нормами МГП та нормами інших галузей міжнародного права переважаючи силу будуть мати норми саме МГП» [1, с. 8]. Незважаючи на тривалу історію формування цієї галузі, норми, що пов'язані із захистом довкілля під час збройних конфліктів, почали формуватися не так давно, і на сьогодні не в повній мірі можуть адекватно реагувати на екологічні загрози. У межах договірного міжнародного гуманітарного права є низка положень міжнародних договорів, які безпосередньо чи опосередковано спрямовані на захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Йдеться, зокрема, про Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. і Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, що стосуються захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 р., який містить норми, безпосередньо спрямовані на охорону навколишнього середовища під час збройних конфліктів (ст. 35 і 55). Спеціальним актом є Конвенція про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977 р., норми якої підлягають застосуванню виключно у випадку, коли навколишнє середовище

безпосередньо є об'єктом військових дій: «кожна держава-учасниця цієї Конвенції зобов'язується не вдаватися до військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як способи руйнування, заподіяння шкоди або заподіяння шкоди будь-якій іншій державі-учасниці» (ст. 1).

Довкілля як мовчазна жертва війни потребує більш дієвого захисту під час збройного конфлікту. Навіть такий поверхневий аналіз норм міжнародного права показує, на яких принципах здійснюється збалансування інтересів суспільства у безпечному для життя та здоров'я довкіллі і військових цілей учасників збройного конфлікту, – військова необхідність виправдовує шкоду, що завдається навколишньому середовищу. А повинно було б бути навпаки: які обмеження військової необхідності потрібно застосувати, щоб досягти прийняттого ступеня захисту навколишнього середовища? Іншими словами, необхідно мінімізувати екологічну шкоду шляхом закріплення суворих санкцій з тим, щоб учасники бойових дій уникали будь-якого застосування сили, яке може завдати шкоди довкіллю.

Список використаних джерел:

1. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України/ А. Б. Блага, І. В. Загороднюк, Т. Р. Короткий, О. А. Мартиненко, М. О. Медведєва, В. В. Пархоменко; за заг. редакцією А. П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини – К.: КИТ, 2017. – 88 с.